

הלכות תפלה סימן צד

(ה) למנחה: ג *מי שאינו יכול לכוון הרהרות, יכוון לבו לאביו שבשמים: ד *היה רוכב על החמור אין צריך לירד ולהתפלל אפלו אם יש לו מי שתופס חמורו, אלא מתפלל (יג) דרך הלכו. וכן אם היה בספינה או על גבי קרון, (יד) אם יכול לעמוד עומד, (טו) ואם לאו יושב במקומו ומתפלל. ואם היה הולך בגלגליו, מתפלל דרך הלכו אף אם אין פניו כנגד ירושלים, אפלו שלא במקום סכנה, כי אם יעמד ויתפלל יקשה בעיניו אחרו (ו) דרכו וישרד לבו ולא יוכל לכוון. והכל לפי הדרך ולפי המקום ולפי יראתו (טז) וישוב דעתו. ויש מהמירין (זי) לעמוד (י) באבות, וראוי לחש לדרבניהם אם הוא שלא במקום סכנה: ה ט"ה יהיה יושב בספינה או בעגלה, אם יכול לעמוד במקום הכריעות עומד, כדי שיחא כורע מעמד ופוסע שלש פסיעות: הגה אף-על-פי שיושב (יח) בכל התפלה, מפל מקום אם אפשר לו לעמוד יעמד כדי לקיים הכריעות והפסיעות כדרכן (כ"י בשם ס"ח). ואם אי אפשר לו, כגון שרוכב על בהמה, (יט) יחזיר (ס) הבהמה שלשה פסיעות לאחריה, ועולה לו כאלו פוסע בעצמו (הגהות אלפסי החדשים ס"פ תפלת השחר): ו (כ) חולה מתפלל אפלו שוכב על צדו, והוא שיכול לכוון דעתו (ואם אי אפשר לו להתפלל, מפל מקום (כא) והיה רב בלבו, שנאמר 'אמרו בלבבכם על משכבכם') (כ"י בשם א"ח ופסקתא): ז כ"י שהיו לו אנשים מכאן ומכאן ומתנרא שמה נפסיקוהו תפלתו או נפסידו מקוהו, לשוב במקומו ויתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו, ואף-על-פי שצריך לעשות שלשה פסיעות בסוף התפלה יושב ומתפלל וכורע: ח [יש לזהר *] (כב) שלא לסמוך עצמו (כג) לעמוד או לחברו (כד) בשעת תפלה: ט כ"י שהכרח להתפלל (כה) מישב, (כו) כשיוכל צריך לחזור ולהתפלל (ט) מעמד, (כז) ואינו צריך להוסיף בה דבר:

באר היטב

העולם. וכתב בכנה"ג אפלו הארון קבוע לרוח אחרת צריך להחזיר פניו למנחה. ועין בס"ק שלפני זה: (ה) למנחה. ורש"י פרש אפכא דיערד פניו לצפון או לדרום ועקר עמידתו למנחה, ונראה יותר נכון לעשות כן, ט"ז: וכתב ב"י דהוא הדין שיש לומר, ונראה יותר נכון לעשות כן, ט"ז: פי' שהיה רוכב על החמור ויש לו מי שיאחז חמורו, יכר למטה ויתפלל, וכ"כ כשמהלך בגלגליו, דהא בלא"ה צריך להתמין, מ"א: (י) באבות. פי' שלא ילך או ירכב, אכל כשיושב על הבהמה ובהמה ג"כ עומדת שרי, תר"י מ"א: (ד) הבהמה. או יחזיר עצמו ע"ג בהמתו, מ"א: (ט) מעמד. כתב ט"ז: מעולם לא ראינו מגדולים שהתפללו בדרך מישב שהתפללו שנית כבואם לביטחם או לפלונו, ע"כ נראה דגם כאן לא יתפלל שנית אלא אם הוא

שערי תשובה

בסוג המתפלל אחזרי בהכ"נ ע"ש והביאו ברמב"ם יוסף: * שלא לסמוך כו'. וחולה שבר לו שיכול לכוון בעמידה ע"י סמיכה יקשה כן. ואם לא יתפלל מישב, כן כתב בכר"י בשם מהר"ם עין שם:

(ו) דרכו. אכל אם קדם הוא להשיאך ויש לו מי שיאחז חמורו, יכר למטה ויתפלל, וכ"כ כשמהלך בגלגליו, דהא בלא"ה צריך להתמין, מ"א: (י) באבות. פי' שלא ילך או ירכב, אכל כשיושב על הבהמה ובהמה ג"כ עומדת שרי, תר"י מ"א: (ד) הבהמה. או יחזיר עצמו ע"ג בהמתו, מ"א: (ט) מעמד. כתב ט"ז: מעולם לא ראינו מגדולים שהתפללו בדרך מישב שהתפללו שנית כבואם לביטחם או לפלונו, ע"כ נראה דגם כאן לא יתפלל שנית אלא אם הוא

באור הלכה

* מי שאינו יכול לכוון הרהרות וכו'. ונראה דטוב שיערד פניו לצד אחד מעדיו⁽⁹¹⁾ ואם-כן, אם הוא עומד נגד מנחת מפילא הערוד הוא לצפון או לדרום, ואם הוא עומד נגד צפון, אם מערד לימנו למנחה פשיטא טוב, ואם לשמאלו שהוא מערב, על-כ"ל פנים לא הסידי, וכן בדרום התפלה. כל זה הוצאתי מספר שלחן-שלמה: * היה רוכב על החמור וכו', ואם לאו יושב במקומו ומתפלל. עין במשנה ברורה שכתבנו: ובכל זאת יחזיר פניו לארץ-ישראל אם אפשר לו. הוצאתי דברי סמקן אברהם כסע"ף קטן ב שכתב ברוכב על החמור דצריך לערד פניו לארץ-ישראל, ופשוט דהוא הדין ביושב בספינה, וכל-שכן הוא, דהא כזה מחמיר השלחן-צריך להתחלה אם יכול לעמוד לא יתפלל בישיבה. והנה ראיתי בחוספות-יוס"ט פסק ד דברכות משנה ו שכתב בהנה יושב בספינה, דלכ"י לא תנא יחזיר פניו, דאפלו לעמוד אינו צריך יושב ומתפלל, וכמו שכתב הטור סימן צד: ורצה לומר, דאפילו לא רוכב על החמור דאקספיק המשנה דלכתחלה צריך לירד, לכן אפלו אי אפשר לו לירד, על-כ"ל פנים יחזיר פניו, מה שאין כן ביושב בספינה דתנא לכתחלה להתפלל בישיבה, על-כן אין צריך להחזיר פניו. ודבריו נקלאים: אחר, מה יענה להרמב"ם דסבירא לה ביושב בספינה דאם יכול לעמוד צריך לעמוד, ועוד, לדבריו ברוכב על החמור, לרבי דסבירא לה אין צריך לירד אלא יושב במקומו, אין צריך גס-כן להחזיר פניו, והלא הרוחק כתב בפרוש הפסוק, והביאו בית-יוסף, ומנה בודאי נובע דברי הסג"א אברהם כסע"ף קטן ב: אלא ודאי דלא תליא חזרת פנים בישיבה, ונא דלא תני 'יחזיר פניו' לענין ספינה, אפשר דתנא ארישא, וכן פסק הגר"י בשניהם ד'יחזיר פניו. שוב התבוננתי דיש לתרץ דברי החוספות-יוס"ט, דסבירא לה דכמה

לצד מנחת-דרומית) אין צריך להדריס, דבלאו הכי כן הוא: גם אי אפשר להצפין, דנראה כהופך פניו מארץ-ישראל: ד (יג) דרך הלכו. מפני שקשה עליו עכוב הדרך ואין דעתו מיושבת עליו על-ידי הרוכב על החמור וכו', ואם יכול לעמוד וכו'. רוצה לומר, (יח) שאינו יושב⁽¹⁰⁾ אלא עומד⁽¹²⁾ על גלגליו⁽¹³⁾, אכל מפל מקום מהלך בהנמעות הספינה והקרון שהולכין כדרכן: (טו) ואם לאו יושב וכו'⁽¹⁴⁾. ובכל זאת (יט) יחזיר פניו לארץ-ישראל אם אפשר לו: (טז) וישוב דעתו. (כ) ואם קדם הוא להשיאך ומתמין עליהם ויש לו מי שיאחז את בהמתו, יכר למטה ויתפלל⁽¹⁵⁾; וכל-שכן כשמהלך בגלגליו שצריך הוא לעמוד ולהתפלל, שבעמידה זו לא ישרד לבו כיון דבלאו הכי צריך הוא להתמין על השיאך: (יז) לעמוד באבות. דבכרבת אבות' הכנה לעוכבא, ובדלקמן סימן קא, ומהלך אינו יכול לכוון פלגף; וכן ברוכב על הבהמה, יעמידה עד גמר ברפת אבות', (כא) אכל אין צריך לירד משנה: ה (יח) בכל התפלה. מפני ביערות⁽¹⁶⁾; ואם-כן, תנה אמינא דגם במקום הכריעות עריך לישב, קא משמע לן⁽¹⁷⁾. (כט) והוא הדין כשמהלך בגלגליו נראה לעמוד קצת בשעת הכריעות ופסע לאחוריו שלש פסיעות: (יט) יחזיר הבהמה. או (כג) יחזיר עצמו לאחוריו⁽¹⁸⁾ על-גב בהמתו, כדרך שהנה נוהג אם היה בא להפטר

מלפני המלך: ו (כ) חולה מתפלל⁽¹⁹⁾. וזמן שאינו יכול לעמוד (נד) ישב⁽²⁰⁾ במקומו ויתפלל⁽²¹⁾; (סג) ואם יכול לעמוד במקום הכריעות כדי שיהיה כורע מעמד, יעמד שם: (כא) והיה רב בלבו. ואפשר דיוצא כזה בדיעבד, ואין צריך לחזור ולהתפלל אפלו אם הכריא בזמן תפלה, מאחר שאנוס הוא עמה. ועין פרי חדש ופרי-מגדים, ועין לעיל בסימן סב סעיף ד במשנה ברורה ובאור הלכה שם⁽²²⁾. (כו) ואם אינו יכול לכוון דעתו, קורא קריאת שמע לבדה אם אפשר לו, לפי שפננת קריאת שמע אינה אלא פסוק ראשון ובקל יוכל לכוון: ח (כב) שלא לסמוך וכו'. (כו) השעם, התפלה צריכה עמידה, כדלקמן בסימן צח, ועמידה שעל-ידי סמיכה לא חשיבה עמידה. (כט) ולפי זה סמיכה קצת, דהינו שסומך במקצת שאם ינטל אותו דבר לא יפל, שרי. ויש אומרים השעם, דצריכה להיות באימה, ולפי זה בכל גוני אסור⁽²³⁾, ובמקום הדק יש להקל פשעם הראשון. ועין לקמן בסימן קמא סעיף א ובמה שכתבנו שם⁽²⁴⁾: (כג) לעמוד. ולכן יזהר שלא לסמוך עצמו על-גבי ששענעדרי, (כט) וכן בכל מקום שצריך עמידה, כגון בשעה שרואה ספר-תורה נגדו וכל פיוצא בזה: (כד) בשעת תפלה. וחולה שבר לו שיכול לכוון בעמידה על-ידי סמיכה, (ל) יקשה כן⁽²⁵⁾, ואם לאו יתפלל מישב: ט (כה) מישב. והוא הדין (ל) במהלך בדרך: (כו) כשייכול. דהינו שלא עבר זמנה⁽²⁶⁾: (כז) ואינו צריך וכו'. רוצה לומר, דזה לא הוי כמתפלל בתורת נזכה דתנא לן לקמן בסימן קו דצריך לחדש בה. ולידנא הסימני האחרונים שאין צריך

שער היציין

תרגום: 1 עמוד קריאה. (יח) מאמר-רדכי ע"ש: (יט) עין באור הלכה: (כ) מגן-אברהם וכו': (כא) תלמידי רבנו יונה: (כב) שלחן-שלמה: (כג) שלישי-הגבורים: (כד) כסף-משנה: (כה) שם: (כו) בית-יוסף: (כז) עין מגן-אברהם: (כח) מחצית-השקל: (כט) שלחן-שלמה: (ל) ברמב"ם יוסף: (לא) בית-יוסף ומגן-אברהם בסימן קי סעיף קטן ח:

הלכות תפילה סימן צד צה

ביאורים ומוספים

לשנות, אפילו שהורגל בכך שנים רבות אין להניחו להתפלל לפני העמוד.

3 וראיה לכך, הביא המגן גיבורים (ס"ק א) מדברי הרמב"ם (פ"ה מהל' תפילה ה"א) שמנה את 'תיקון הגוף' בכלל הדברים שהמתפלל צריך להזהר בהם, אך גם אם לא עשה כן אין זה מעכב, ושם (ה"ד) כתב ש'תיקון הגוף' היינו לכוון רגליו זו לזו, ואם כן מבואר שאינו מעכב. ועוד הוכיח (שם) כן מרוכב על גבי החמור [המבואר בשו"ע לעיל סי' צד ס"ד], שאף על פי שאינו יכול לכוון רגליו זו לזו מ"מ יצא ידי חובה.

[משנ"ב ס"ק ב]

פאלו הוא מלאך⁴. ואפלו אם הוא יושב בפעולה, מקל מקום וכן רגליו⁵.

4 וגם נשים, אף שלגביהן לא שייך הטעם להידמות למלאכים [ראה סי' תרי"ט ס"ק יג ובשעה"צ שם ס"ק יט], כתב התורת חיים (סופר, ס"ק ב) שצריכות להצמיד רגליהן זו לזו, ומשום שעל כל פנים שייך אצלן הטעם השני שהביא הטור מהירושלימי שבהצמדת הרגלים נדמה לכהנים שהיו הולכים בבית המקדש עקב בצד אגודל, וגם נשים שייכות לזה על ידי התפילה שהיא במקום עבודה, שהרי זלעבדו זו תפילה.

5 וגם כשמתפלל בשכיבה, כתב המקור חיים (ס"א) שיכוון רגליו זו לזו.

[משנ"ב ס"ק ג]

ואין צריך לחזור לאחוריו כדי לילף לפניו⁶ וכו', מנהג העולם לילף לאחוריו⁷ וכו', ובמנהג קצת השליח צבור לפני התקנה⁸.

6 ובטעם הדבר שיש ללכת לפניו של פסיעות, כתב הדרכי משה (אות א) שהוא כנגד שלש הגשות לתפילה שבמקרא: "ויגש אברהם", "ויגש יהודה", "ויגש אליהו".

7 ואת השלש פסיעות שפוסע לאחוריו, כתב הקצו"ע (סי' יח ס"ב) שיעשה לפני שמיסיים את ברכת גאל ישראל, ולאחר שיסיים את הברכה יחזור לפניו שלש פסיעות.

8 ובטעם הדבר שהליכת שלש הפסיעות אינה נחשבת הפסק בין גאולה לתפילה, כתב התהלה לדוד (סי' קיא ס"ק א) מפני שהן צורך התפילה.

9 ובתפילות מנחה וערבית שהשי"ץ אומר קדיש קודם שמונה עשרה, כתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"ב סי' פט) שהגר"מ פיינשטיין בהיותו שי"ץ היה פוסע את השלש פסיעות קודם הקדיש, כיון שהקדיש הוא חלק מהשמונה עשרה.

10 ואם האדם שלאחריו כבר התחיל שמונה עשרה, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קט) שלא יכנס לתוך ארבע אמותיו של המתפלל אלא יתחיל שמונה עשרה מיד מבלי לפסוע.

11 ביאר הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל שם תשובה קיא) בכונתו, שהיינו אחרי אשרי וקודם קדיש, וכן כתב הערוך השלחן (סוף ס"ג).

[משנ"ב ס"ק ד]

12 ובצרכי קשה התחיל השליח צבור קדיש⁹. וגם יסיר אז פתחו וניעו וקל דבר המבלבל מן שבת¹⁰.

13 ובחזק לארץ שנהגים לומר 'ברוך ה' לעולם', כתב הרמ"א לקמן (סי' רלו ס"ב) שנהגו לעמוד בו, כיון שהי"ח פסוקים שבו נתקנו כנגד תפילת שמונה עשרה. אך המשנ"ב שם (ס"ק י ובשעה"צ שם המשך במילואים עמוד 26

[משנ"ב ס"ק ז]

ולדינא הספימו האתרוגים שאין צריך לחזור²⁷ ולהתפלל שנית²⁸ וכו', שאין קדאי להתפלל היום נדבקה²⁹.

27 כשיש שני מועמדים לשי"ץ - האחד תלמיד חכם הרתוק לכסא גלגלים, והאחר אינו תלמיד חכם אך עומד על רגליו, דעת הגר"ש אלישיב (חשוקי חמד ברכות ל, א ופניני תפלה עמ' פג) שיש להעדיף את העומד על רגליו, וכמו שמשמע כאן שבתפילה בשיבה חסר בעיקר התפילה [וראה בשעה"צ לעיל סי' נג ס"ק טו שפסול זה אינו מעיקר הדין]. והספר חסידים (סי' תשנו) כתב שהטעם שצריך השי"ץ לעמוד על רגליו, הוא כדי שאחרים לא ילמדו ממנו ויתפללו גם בשיבה.

28 וגם אם התפלל בשיבה ללא אונס, כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ה) שאינו צריך לחזור ולהתפלל, שכן משמע ברמב"ם (פ"ה מהל' תפילה ה"א) שעמידה אינה מהדברים המעכבים בדיעבד.

29 אולם באופנים מסוימים כתב שיתפלל בנדבה, כגון במקום שנחלקו הפוסקים ונשאר בספק ולא הוכרע (ראה לקמן סי' קח ס"ק לג), וכן לענין ספק אם התפלל, כתב בבית הל' לקמן (סי' קז ס"א ד"ה אם) שיחזור להתפלל בתורת נדבה.

[משנ"ב ס"ק ח]

ואין להקניס לשם דבר שבקדשה³⁰.

30 ולהתפלל בבית התיפלה של הרפורמים או הקונסרבטיבים, כתב בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ג סי' ל) שאסור.

וכן במקום הקבוע לפריצות והוללות, כתב (שם סי' לא) שאסור להתפלל בו, כיון שהוא מקום ששנוא להקב"ה.

[משנ"ב ס"ק ט]

שהרי כל תפלתנו בעירות מלאות גלגלים³¹ וכו', אל יתפלל לאותו צד אלא לצד אחר³² אף על פי שאינו מן רח³³.

31 ומי שפרסנתו בבית עכרים, כתב בשו"ת עצי חיים (אור"ח סי' א) שיכול להתפלל שם, שהכל יודעים שלפרסנתו נמצא שם, ובשו"ת זכרון יהודה (סי' סא) כתב שעל כל פנים לא יתפלל שם בקביעות, שנראה מכוונר.

32 ובטעם הדבר כתב החיי אדם (כלל כג ס"ה), שהוא מקור דברי המשנ"ב, שהוא מכיון שאסור לכרוע כנגדם [כמבואר בשו"ע לקמן סי' קיג ס"ח]. ואפילו כשמכוסה בזוכיות, כתב הכף החיים (שם ס"ק כז) שאסור.

33 וחולה הרתוק למוטתו ואינו יכול להתפלל לכיוון אחר, כתב השערים מצוינים בהלכה (סי' יח ס"ק ו) בשם שו"ת חלק לוי (סי' מד), שיתפלל בעצימת עינים.

סימן צה

פיון איבריו בשעת תפילה

[משנ"ב ס"ק א]

1 כיון רגליו וכו'¹. ובדיעבד אפלו אם לא פנן רגליו² קלל יצא³.

2 וגם למעלה אצל אצבעות הרגלים, הביא הב"י שאין לתת רוח.

3 ומי שאינו יכול להצמיד רגליו זו לזו, כתב בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ה סי' לח אות ו) שיקרב אותן עד כמה שיכול.

4 ושי"ץ שמתפלל בלא לכוון את רגליו, כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות ה) שאם הוא מחמת שאינו יכול לעשות כן, יש להניחו להתפלל כך, אך אם הוא מחמת שטובר שהותר הדבר ואינו רוצה

הַלְבוּת תַּפְּלָה סִימָן צַד צֶה

קכח באר הגולה

הגה ומי שקב בדרך והוא סמוך למלון, אם יכול להסתלק (כח) מן הדרך במקום שלא יפסיקוהו עובדי-דרכים, יסתלק שם ולא יתפלל (י) (כט) במלון של עובדי-כוכבים, (ל) שלא יבלבלוהו בני הבית, אבל אם אי אפשר לו להסתלק מן הדרך במקום שלא יפסיקוהו, יתפלל במלון באיזה קרן (יא) וזוית (תרומת-הדשן סימן ה):

צֶה כִּיּוֹן אֵיבָרְיוּ בַשְּׁעַת תַּפְּלָה, וְבוּ ד' סְעִיפִים :

א ברכות י"ב נבמות
ק"ה ג סימני פרק ה
מהלכות תפלה
ד פרק קמא נשכח
ה תרומת הדשן

א (א) *יְכוֹן רַגְלָיו זֶה אֵצֶל זֶה כִּיּוֹן בְּאֵלוּ אֵינֶם אֶלָּא אֶחָד, (ב) לְהַדְמוֹת לַמְּלָאכִים דְּכַתִּיב בְּהֵן 'וְרַגְלֵיהֶם רַגְלֵי שְׂרָה', כְּלוּמַר רַגְלֵיהֶם נִרְאִים כְּרַגְלֵי אֶחָד : (ג) אִישׁ אֹמְרִים כְּשֶׁעוֹמֵד לְהַתְּפַלל (ג) לֵךְ לַפְּנֵי שֵׁלֶשׁ פְּסִיעוֹת, דֶּרֶךְ קְרוֹב וְהַנְּשָׂה לְדָבָר שְׂצָרִיף לַעֲשׂוֹת (רוחק) : **ב** *כְּצָרִיף שְׂכִיף רָאִשׁוּ מַעֲט, (ד) שִׁיחֵיו עֵינָיו (ו) [א] (ה) לְמַטָּה לְאַרְצֵי, וְיַחֲשֹׁב בְּאֵלוּ עוֹמֵד בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ, וְקַלְפוֹ יִכּוֹן לְמַעְלָה לְשָׁמַיִם : ג' יִמְנִית יָדָיו עַל (ז) (ו) לְבוֹ פְּסוּתֵין (פרוש, קַשְׁוִירִין), הַיְמִינִית עַל הַשְּׂמַאלִית, וְעוֹמֵד כְּעָבֵד לַפְּנֵי רַבּוֹ (ז) בְּאִימָה בְּרִצָּה (א) וּבַפְּחַד. וְלֹא יִנִּית יָדָיו עַל הַלְּצִיּוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא דֶּרֶךְ יִתְרָא (ועי' לקמ' ריש סימן צו) : ד' ה' טוֹב לְכוֹן רַגְלָיו (ח) גַּם בַּשָּׁעָה שְׂאוּמֵר קִרְשָׁה עִם שְׁלִיחַ צַבּוּר :

שְׂצָרֵי תְּשׁוּבָה

[א] לְמַטָּה. עֵבֶר-ט' וּמִשׁ בִּשְׁכַנְהוּ ג' אֵי שְׂמַעְתָּ כו', כַּתּוּב מִח"ב שֶׁהוּא בִּיהַר נֶאֱתַחֲנָן, מֵאֵן דַּקָּח עֵינָיו בְּצִלוֹתָ אוֹ דָּלָא קֵאף עֵינָיו כו'. וְאִם מִתְּפַלל בְּסִדְרוֹ וְעֵינָיו

(יא) וְזוֹת, וְאִם א"א לֹא לְהַסְתַּק מִן הַדֶּרֶךְ, וּבִמְלֹן לֹא יִמְצָא קְרֻזִיּוֹת, תַּפְּלָה בְּדֶרֶךְ עֲדִיף, וּמִמָּה נִרְאָה אִם יְכוֹל לְהַתְּפַלל בְּמִלּוֹן בְּקַעֲזָה אוֹ בַּחֲצָר אוֹ בְּגִנְתָּ מוּטָב, מִ"א : (ב) לְמַטָּה, וְאוֹתָן הַמַּגְבִּיהִים רָאִשֵׁיהֶם וְעֵינֵיהֶם לְמַעְלָה כְּמַבִּיטִים עַל הַגֵּן, הַמְּלָאכִים מְלַעֲגִים עֲלֵיהֶם, ס"ח סו' יח. אֲבָל קִרְי' י"ח יִמֵן עֵינָיו לְהַלְלוֹת שְׂבָאוֹתוֹ כְּתַל, ע"ז. מֵאֵן דַּקָּח עֵינָיו בַּשְּׁעַת צִלוֹתָ מִקְדָּשׁ עֲלֵה מֵלֶאף הַפּוֹת, ט"ז סו' צא. וּבִשְׁכַנְהוּ ג' כַּתּוּב, אֵי שְׂמַעְתָּ שְׂכַל מִי שְׂאִינוֹ עוֹצֵם עֵינָיו בַּשְּׁעַת תַּפְּלָה י"ח אֵינוֹ זוֹכֵה לְרֵאוֹת פְּנֵי שְׂכִינָה בְּצִאת נַפְשׁוֹ, וּמֵן אֵן וְהֵלֵאָה מִנְהֵי לַעֲצֵם עֵינָיו ע"כ' : (ג) לְבוֹ. וְיִנְעִיף הַדְּרוֹעוֹת עַל לְבוֹ יְמִינִית עַל שְׂמַאלִית, וְיִתְּרָה שְׂלֵא יוֹצִיא הַאֲגוּדָל לַחוּץ, הַרְרִי ז"ל : (ג) וּבַפְּחַד. וּבַתְּפַלָּה מִיָּשָׁב אֵל יִסְמָךְ לְאַחֲרָיו וְלֹא יִתָּה מִשָּׁה לְעֲדָרִים וְלֹא יִפְשֵׁט רַגְלָיו וְאֵל יִרְכִּיבֵם זע"ז, ע"ט. וְאֵין לְפָנָי יָדָיו בַּעַת שְׂלוֹם מִי מוֹרִיד יָדָיו עַל עֲצָמוֹ כַּתּוּב ח"ו כִּיּוֹע, ט"ז :

בְּאֵר הַיֵּטֵב

בְּטוֹחַ שְׂכִיב לְכוֹן מִתְּפַלְתּוֹ כְּמִשׁ ס"ס ק"ו, וְכִפ"ח הַרְמ"ע מִפִּאנּוֹ וּשְׁכַנְהוּ ג' וּפְרִיח' וְכֵן הַסְּמִים בַּתְּשׁוּבָה יִרְאִיָּהוּ ס"ו א נְעִישׁ מַה שְׂמַמָּה עַל הַט"ז : (י) בְּמִלּוֹן. דְּאִיקָּה בַּשָּׁבָת דֶּף קַבּוֹ דְּלֹא רִצָּה ר"י לְכַנֵּס מִתְּפַלְתֵּין לְבֵית הַעוֹבֵד-כּוּכָבִים ק"ו לְהַתְּפַלל :

(יא) וְזוֹת, וְאִם א"א לֹא לְהַסְתַּק מִן הַדֶּרֶךְ, וּבִמְלֹן לֹא יִמְצָא קְרֻזִיּוֹת, תַּפְּלָה בְּדֶרֶךְ עֲדִיף, וּמִמָּה נִרְאָה אִם יְכוֹל לְהַתְּפַלל בְּמִלּוֹן בְּקַעֲזָה אוֹ בַּחֲצָר אוֹ בְּגִנְתָּ מוּטָב, מִ"א : (ב) לְמַטָּה, וְאוֹתָן הַמַּגְבִּיהִים רָאִשֵׁיהֶם וְעֵינֵיהֶם לְמַעְלָה כְּמַבִּיטִים עַל הַגֵּן, הַמְּלָאכִים מְלַעֲגִים עֲלֵיהֶם, ס"ח סו' יח. אֲבָל קִרְי' י"ח יִמֵן עֵינָיו לְהַלְלוֹת שְׂבָאוֹתוֹ כְּתַל, ע"ז. מֵאֵן דַּקָּח עֵינָיו בַּשְּׁעַת צִלוֹתָ מִקְדָּשׁ עֲלֵה מֵלֶאף הַפּוֹת, ט"ז סו' צא. וּבִשְׁכַנְהוּ ג' כַּתּוּב, אֵי שְׂמַעְתָּ שְׂכַל מִי שְׂאִינוֹ עוֹצֵם עֵינָיו בַּשְּׁעַת תַּפְּלָה י"ח אֵינוֹ זוֹכֵה לְרֵאוֹת פְּנֵי שְׂכִינָה בְּצִאת נַפְשׁוֹ, וּמֵן אֵן וְהֵלֵאָה מִנְהֵי לַעֲצֵם עֵינָיו ע"כ' : (ג) לְבוֹ. וְיִנְעִיף הַדְּרוֹעוֹת עַל לְבוֹ יְמִינִית עַל שְׂמַאלִית, וְיִתְּרָה שְׂלֵא יוֹצִיא הַאֲגוּדָל לַחוּץ, הַרְרִי ז"ל : (ג) וּבַפְּחַד. וּבַתְּפַלָּה מִיָּשָׁב אֵל יִסְמָךְ לְאַחֲרָיו וְלֹא יִתָּה מִשָּׁה לְעֲדָרִים וְלֹא יִפְשֵׁט רַגְלָיו וְאֵל יִרְכִּיבֵם זע"ז, ע"ט. וְאֵין לְפָנָי יָדָיו בַּעַת שְׂלוֹם מִי מוֹרִיד יָדָיו עַל עֲצָמוֹ כַּתּוּב ח"ו כִּיּוֹע, ט"ז :

בְּאֵר הַלְּכָה

שְׂמַקְלִינָן בִּישִׁיבָה אֵין לְהַחֲמִיר בַּחֲנוּת פְּנִים וְיַתְּפַלָּת יְשִׁיבָה לְגַבֵּי עֲמִידָה כְּמֵאֵן דְּלִיתָא, וְכַדְמוּכָה מִסְעִיף ט, וְכֵלָל חֲנוּת פְּנִים לֹא מְצִינוּ שׁוּם דְּעָה לְעַכּוּב בְּחוּץ. וְיִתְרָקֵחַ אֵין רָאִיהוּ, דְּאֶפְשָׁר דְּסִבְכָּא לֵה כְּתַרְבֵּנוּ יוֹנֵה דְּאֶפְלוֹ לְרִבֵּי צָרִיף אִם יִכּוֹן לַעֲכָב הַבְּהֵמָה שְׂמַעְמֵד בְּמַקּוּמָה בַּעַת תַּפְּלָה, עַל-כֵּן מִתְּמִירִין אִם-כֵּן בַּחֲנוּת פְּנִים, מַה שְּׂאִין כֵּן בְּסַפִּינָה שְׂהִיא הוֹלְכָת. וְלִפִּי זֶה, לְרִידֵן דְּפַסְקִינָן בְּרוּכָב עַל הַחֲמוֹר שְׂאִין צָרִיף לְהַתְּעַכֵּב בַּעַת תַּפְּלָה, הוּא הַדִּין דְּאֵין צָרִיף לְצַדָּר כְּפִיּוֹ לְצַד אֲרִץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא כְּמִגְן אֲבָרְתֵם בְּסַעֲרֵי קֶטֶן ב, וְצָרִיף עֵינָיו : * צָרִיף שְׂכִיף וְכו' עֵינָיו לְמַטָּה לְאַרְצֵי. עֵינָן בַּשָּׁנָה בְּרוּרָה, שְׂכַל מִי שְׂאִינוֹ עוֹצֵם עֵינָיו כו', הוּא מְשִׁירֵי כְּנַסַּת הַגְּדוּלָּה הַמוּבָא בְּבֵאֵר הַיֵּטֵב. וְעַן כְּסָפֵר מְאֹרְמֵרְכֵי שְׂכַתֵּב דְּמִדּוּן הַתְּלִמּוּד אֵין אִסּוּר בְּעֵינָיו פְּתוּחוֹת רַק שִׁיחֵיו עֵינָיו לְמַטָּה כְּלַפִּי אֲרִץ, וְיִרְאָה מְלַעֲלֵל סִימָן צ

מִשְׁנֵה בְּרוּרָה

לְחֻזְרָה⁽²⁷⁾ וְלְהַתְּפַלל שְׁנִית⁽²⁸⁾, (כ) וְכֵן הַמְּנַהֵג שְׂאִין עוֹבְרֵי דְרָכִים שֶׁהַתְּפַלְלוּ בְּדֶרֶךְ בְּמִיָּשָׁב חוּזְרִין וּמִתְּפַלְלִין שְׁנִית. וּמִכָּל מְקוֹם אִם הוּא רוֹצֵה, יְכוֹל הַתְּפַלְל שְׁנִית בְּתוֹרַת נְדָבָה, אִם הוּא בְּטוֹחַ שְׂכִיב לְבוֹ בַּתְּפַלְתּוֹ, כְּמוֹ שְׂכַתּוֹב סוֹף סִימָן קז, וְאֵין צָרִיף לְחַדֵּשׁ בַּה דְּבָר, הַזֶּה שֶׁמִּתְּפַלְל עִמָּה בְּעִמּוּדָה הוּא כְּחֻדוֹשׁ, כֵּן כַּתּוּב בְּסִפְרֵי מִגְן גְּבוּרִים, וּמִדְּבָרֵי פְּרִי-מִגְדִּים מְשַׁמֵּעַ שְׂאִין כְּדָאִי הַתְּפַלְל הַיּוֹם נְדָבָה⁽²⁹⁾ : (כח) מִן הַדֶּרֶךְ. לִילָף לְעֲדָרָיו (לג) וְלְהַתְּפַלל שִׁם בְּעִמּוּדָה : (כט) בְּמִלּוֹן שֶׁל עוֹבְדֵי-גִלּוּלִים. (לד) שְׂבּוּדָאִי יֵשׁ בּוֹ גִּלּוּלִים וְחוֹעֲבוֹת, וְאֵין לְהַכְנִיס לְשֵׁם דְּבָר שְׂבּוּדָה⁽³⁰⁾, שְׂהָרֵי מִשָּׁה רַבְּנּוֹ עֲלֵיו הַשְּׁלוֹם אָמַר כְּבִצְאֵתִי אֵת הַעִיר" וְגו', וְלֹא רִצָּה הַתְּפַלְל בַּמְּצָרִים לְפִי שִׁיחֵיהֶם מֵלֶאף גִּלּוּלִים : (ל) "שְׂלֵא יִבְלַבְלוּהוּ בְּנֵי הַבֵּית" (לה) צ"ל בְּסוֹף אַחַר תַּבַּת "קְרָן וְזוֹת", וְרוֹצֵה לּוֹמַר, (לו) שְׂלֵא יַחֲשׂ רַק לְמַצָּא קְרָן וְזוֹת שְׂלֵא יִבְלַבְלוּהוּ, אֲבָל אֵל יַחֲשׂ לְגִלּוּלִים, שְׂהָרֵי כֵּל תַּפְּלַתְנוּ בְּעִירוֹת מְלֵאוֹת גִּלּוּלִים⁽³¹⁾, וְאִם כְּתַלְמֵךְ מִן־חַי שִׁם מְלִוּוִים גִּלּוּלִים, (לז) אֵל יִתְּפַלל לְאוֹתוֹ צַד אֶלָּא אֶחָד (אחֲרָה⁽³²⁾) אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ מִן־חֲרָה⁽³³⁾, וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְהַסְתַּלַּק מִן הַדֶּרֶךְ וְצָרִיף לְהַתְּפַלל מִהֶלֶף אוֹ מִיָּשָׁב, וְגַם בְּמִלּוֹן יוֹדֵעַ הוּא שְׂלֵא יִמְצָא קְרָן וְזוֹת שְׂלֵא יִבְלַבְלוּהוּ, (לח) מוּטָב לְהַתְּפַלל בְּדֶרֶךְ מִיָּשָׁב אוֹ מִהֶלֶף, כִּיּוֹן שְׂאֵז יְכוֹל לְכוֹן יוֹתֵר. וּמִכָּל מְקוֹם אִם יְכוֹל לְהַתְּפַלל בְּמִלּוֹן בְּקַעֲזָה אוֹ בַּחֲצָר אוֹ בְּגִנְתָּה, מוּטָב, וְיִצָּא יָדֵי שְׂנִיָּהוּ וְיַתְּפַלל בְּמַעְמָד וּבְכַנְתָּה :

א (א) יְכוֹן רַגְלָיו וְכו' : (1) וְכוּיַעֲבֵד (ב) אֶפְלוֹ אִם לֹא כֵּן רַגְלָיו⁽²⁾ כֵּל יִצָּא⁽³⁾ : (ב) לְהַדְמוֹת לַמְּלָאכִים. (ג) כִּיּוֹן שְׂמַדְבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה, צָרִיף לְסַלֵּק כֵּל מִחֲשׁבוֹת הַגּוֹף מִלְּבוֹ וְיִדְמוֹת כְּאֵלוֹ הוּא מֵלֶאף⁽⁴⁾. וְאֶפְלוֹ אִם הוּא יוֹשֵׁב בְּעִגְלָה, מִכָּל מְקוֹם יְכוֹן רַגְלָיו⁽⁵⁾ [פ"מ ג]. עוֹד כְּתוּב, שְׂאֵל יִסְמָךְ אֵן לְאַחֲרָיו וְלֹא יִתָּה מִשָּׁה לְעֲדָרָיו, וְאֵל יִפְשֵׁט רַגְלָיו וְאֵל יִרְכִּיבֵם זֶה עַל זֶה, מִפְּנֵי שְׂכַל זֶה הוּא דֶּרֶךְ גְּאֻנָּה, אֶלָּא יוֹשֵׁב וְרָאִשׁוֹ כְּפּוֹף [ע"ט ז] : (ג) לֵךְ לַפְּנֵי. וְאֵין צָרִיף לְחֻזֵר לְאַחֲרָיו כְּדִי לִילָף לַפְּנֵי⁽⁶⁾, כֵּן כַּתּוּב הַאֲלֵיָה רַבָּה, (ג) אֲבָל מִנְהַג הַעוֹלָם לִילָף לְאַחֲרָיו⁽⁷⁾, כַּתּוּב בְּדְרָכֵי-מִשָּׁה : מְהִרָּל הִיָּה נוֹהֵג לְעַמֵּד בַּשְּׂחָרִית לְתַפְּלָת שְׂמוֹנֵה-עֶשְׂרֵה מִתִּי שֶׁהַתְּחִיל הַשְּׁלִיחַ צַבּוּר "מִתְּחִלּוֹת לְאֵל עֲלִיזוֹ", וּבְמִנְחָה כְּשֶׁנִּדְרַשׁ הַשְּׁלִיחַ צַבּוּר לַפְּנֵי הַתְּכַבֵּה⁽⁸⁾, וּבְעִבְרִית כְּשֶׁהַתְּחִיל הַשְּׁלִיחַ צַבּוּר קִדְשִׁי⁽⁹⁾. וְגַם יִסִּיר אֵז פִּיחוֹ וְיַנְעִיף וְכֵל דְּבָר הַמְּכַלְכֵּל מִחֲשָׁבוֹת⁽¹⁰⁾ [אחֲרוֹנִים] : **ב** (ד) שִׁיחֵיו עֵינָיו וְכו'. עַן לְעִיל סִימָן צ שְׂעִיף-קֶטֶן ח בַּמְּשָׁנָה בְּרוּרָה⁽¹¹⁾. וְהַב"ח כַּתּוּב, דְּקָדָם שִׁתְּחִיל לְהַתְּפַלל יִסְתַּכַּל בַּחֲלוֹנוֹת כְּלַפִּי שְׂמִים כְּדִי שִׁיחֵה לְבוֹ נִנְעֵה : (ה) לְמַטָּה לְאַרְצֵי. וְאוֹתָן הַמַּגְבִּיהִים רָאִשֵׁיהֶם וְעֵינֵיהֶם לְמַעְלָה כְּמַבִּיטִים עַל הַגֵּן, הַמְּלָאכִים מְלַעֲגִים עֲלֵיהֶם [ס"ח סו' ח]. וְכַתּוּב הַפְּרִי-מִגְדִּים שְׂאִין לַעֲשׂוֹת תְּנוּעָה מְשֻׁנָּה, וּבְחִיד — רְשׁוּת, וְלֹא בְּצַבּוּר, וּבְפִרְט לְהֵרִים קוֹל וְכוּדְמוּת⁽¹²⁾. כְּתוּב הַאֲחֻזָּנִים, שְׂכַל מִי שְׂאִינוֹ עוֹצֵם עֵינָיו בַּשְּׁעַת תַּפְּלָת שְׂמוֹנֵה-עֶשְׂרֵה אֵינוֹ זוֹכֵה לְרֵאוֹת פְּנֵי שְׂכִינָה בְּצִאת נַפְשׁוֹ, (ד) אֵף אִם מִתְּפַלל בְּסִדְרוֹ וְעֵינָיו פְּקוּחוֹת כְּדִי לְרֵאוֹת בּוֹ⁽¹³⁾, לִית לָן בַּה. וְעַן לְעִיל בְּסִימָן צ שְׂעִיף-קֶטֶן ו בַּמְּשָׁנָה בְּרוּרָה : **ג** (ו) לְבוֹ. בְּמִקּוֹם שְׂנוּהֵגִין לְעַמֵּד כֵּן לַפְּנֵי הַמְּלָךְ כְּשֶׁמְדַבְּרִים עִמּוֹ וְשׂוֹאֲלִים מֵאֵתוֹ צָרְכֵיהֶם, (ו) וְהַכֵּל כְּמִנְהַג הַמְּקוֹם⁽¹⁴⁾. וּבְסִפְרֵי עֶשְׂרֵה מְאֻמְרוֹת כַּתּוּב בְּשֵׁם הַרְרִי, שִׁנְיָחוֹ וְרוֹעוֹתָם עַל לִבָּם, יְמִינִית עַל שְׂמַאלִית⁽¹⁵⁾, וּבְשֵׁם הַרְמ"ק, שְׂכִיף הַאֲגוּדָל בַּתּוֹף פֶּסֶת הַיָּד : (ז) בְּאִימָה. וְיֵשׁ לְהַתְּנוּעֵעַ בַּשְּׁעַת תַּפְּלָה מִשׁוּם⁽¹⁶⁾ "כֵּל עֲצָמֵי תַאמְרָה⁽¹⁷⁾" ה' מִי כְּמוֹךְ" [פ"ח כ] בְּשֵׁם כַּמָּה פּוֹסְקִים וְכֵן הַסְּמִים בְּמִגְן-גְּבוּרִים : **ד** (ח) גַּם בַּשָּׁעָה וְכו'.

שְׂעִיר הַצִּיּוֹן

(כ) מִגְן-אֲבָרְתָה וּפְרִי-מִגְדִּים : (לג) תְּרוּמַת-הַדֶּשֶׁן וּמִגְן-אֲבָרְתָה וּמְאֻמְרֵי-דְרָכֵי : (לד) תְּרוּמַת-הַדֶּשֶׁן : (לה) מִגְן-גְּבוּרִים, וְיָזֶה לְסַלֵּק כֵּל הַרְחוּקִים שְׂדַקְתּוֹ דְּבָרֵי וּמ"א : (לו) תְּרוּמַת-הַדֶּשֶׁן : (לז) מִגְן-אֲבָרְתָה וּש"א : (לח) פְּרִי-מִגְדִּים וְשְׂאֵרֵי אֲחֻזָּנִים, דְּלֹא כְּפִיח' : (ט) בֵּית-יִוְסֵף : (א) מִגְן-גְּבוּרִים : (ב) שְׂעִיר־תְּשׁוּבָה : (ו) בֵּית-יִוְסֵף עִישׁ וְכֵן הַעֲתִיק הַמִּגְן-אֲבָרְתָה : (ז)

הלכות תפלה סימן צו צו

צו שיימנע פל הטרדות כדי שייכון, ובו ב' סעיפים:

א (א) *כשהוא מתפלל (ב) לא יאחז בידו (ג) תפלין (ד) ולא ספר מכתבי הקודש ולא (ו) [ג] (ד) קערה מלאה ולא ספין (ה) ומעות וכפר, (ו) מפני שלבו עליהם שלא יפלו, ויטרד ותתבטל פניתו. ולולב בזמנו (ז) מטר לאחז בידו, כיון שהאחיזה בידו היא מצוה אינו נטרד בשבילו: **ב** *מטר לאחז מתזוורתפלות בידו בשעה שמתפלל, הואיל ותופס לצורך תפלה עצמה לא (א) טריד, דומיא ללולב דמשום דלקיחתו מצוה לא טריד: הגה ומפל מקום אם לא היה בידו קדם שהתחיל (ח) לא יתזיר אחריו בתפלה לטלו, אלא אם כן היה במקום מיוחד שהוא מוכן, או מטר לטלו אפלו בתוך התפלה כדי (ד) (ט) להתפלל מתוכו (הרי"ו פרק מי שמתו):

א ברכות כ"ג כ"ג
ב תרי"ג הל' ט' ורמב"ן י"ח

צו שלא יגהק ושלא יפהק בשעת התפלה, ובו ה' סעיפים:

א *לא (ב) יגהק (מוציא מגופו לפיו נפיתיה מתוך שבעו, רייטי"ר בלע"ז) ולא יפהק (פותח פיו להוציא רוח הפה). ואם צריך (א) לפהק מתוך אגס, יניח ידו על פיו שלא תראה פתיחתו. (ויזהר שלא יניח ידו על (ב) סנטרו בשעת התפלה, דהוי דרך גסות הרוח) (טו הרי"ף): **ב** *אסור לו (ג) (א) לרק. ואם (ד) אי אפשר לו שלא לרק,

א ברכות כ"ד ב שם

באר היטב

(ב) תפלין. ובדיעבד א"צ לחזר ולהתפלל, ט"ז ופרי"ח דלא כב"ח. ומה שנהגים שהש"ץ מחזיק בידו הס"ח בשבת ואומר יקום פרקן וכי' נ"ל כיון שבגנתו או להתפלל על לומדי-תורה ע"כ מחזיק הס"ח בידו והוי כמו לולב בזמנו, ט"ז: (ג) קערה. דוקא הני שאם יפלו יש בהם הפסד או יזיקו לו, אבל שאר דברים מטר לאחז, רש"י ור"ן. והרי"ו פתב בשם י"מ דהני לאו דוקא אלא ארקה דמלתא נקט והיה שאין לטל שום דבר בידו בשעת התפלה אלא לולב בלבד ע"ש. וכתב ט"ז, וימנע זה נ"ל דיש לזהר ג"כ למי שמתפלל מתוך הסדור שיירשם תחלה כל המקומות שצריך להתפלל באותה תפלה ולא תפוש אחרים בשעה שמתפלל. כי יפסיק ע"ז ולא יכון נפה עכ"ל: (א) טריד. נפל ספר על הארץ ואינו יכול לכוון מפני זה, מטר להגביהו כשיסיים הברכה, ס"ח מ"א: (ד) להתפלל מתוכו. כבתיב לעיל בסי' צג ס"ק ב דהאר"י ו"ל היה מתפלל מתוך הספר כדי שייכון מאד. ואף בתזוורת הש"ץ תפלת י"ח יהיה הסדור פתוח לפניו להיות אגזיו פקוחות על מה שאומר הש"ץ, של"ה: (ה) יגהק, שמוציא רוח מפיו כרית המאכל שאכל, ולא יפהק, פותח פיו כמי שרוצה לישון: (ב) סנטרו. הינו לחי התחתון. ומה שקצת חנינים עושין פן, אינם מתכנינים לשם יתרא רק לבסומי קלא, אבל שלא בשעת הזמיר אסור, ל"ח מ"א: (א) לרק. אפלו בתחנינים שלאחר התפלה אסור, דכל זמן שלא פסע ה"ל כעומד לפני המלך⁽²⁾, מ"א:

שערי תשובה

פקוחות לראות בספר לית לן בה, כן כתבו בשם ספר תוצאות-חיים ומטי"מ ו"ל זכן משמע לשון הוזהר, וצ"ע לקמן סי' צו ולקמן סי' צח. כתב מח"ב שיש מי שכתב כשמוכרים ה' בתוך התפלה נושאים עיניהם למעלה, ומור וקציעה כתב דלא צריך: [ג] קערה. עכ"ט. ולעיל סי' צג כתב המג"א דהאר"י ו"ל היה מתפלל מתוך הספר כ"י, וכתב (מח"ב) ששספר הכוננות כתב דפסוקי דזמירה ויוצר אור היה אומר מתוך הסדור אף תפלת י"ח היה אומר בעינים סגורות, וכתב מח"ב שכל אחר ישער ומטעם זה נ"ל דיש לזהר ג"כ למי שמתפלל מתוך הסדור שיירשם תחלה כל המקומות שצריך להתפלל באותה תפלה ולא תפוש אחרים בשעה שמתפלל. כי יפסיק ע"ז ולא יכון נפה עכ"ל: (א) טריד. נפל ספר על הארץ ואינו יכול לכוון מפני זה, מטר להגביהו כשיסיים הברכה, ס"ח מ"א: (ד) להתפלל מתוכו. כבתיב לעיל בסי' צג ס"ק ב דהאר"י ו"ל היה מתפלל מתוך הספר כדי שייכון מאד. ואף בתזוורת הש"ץ תפלת י"ח יהיה הסדור פתוח לפניו להיות אגזיו פקוחות על מה שאומר הש"ץ, של"ה: (ה) יגהק, שמוציא רוח מפיו כרית המאכל שאכל, ולא יפהק, פותח פיו כמי שרוצה לישון: (ב) סנטרו. הינו לחי התחתון. ומה שקצת חנינים עושין פן, אינם מתכנינים לשם יתרא רק לבסומי קלא, אבל שלא בשעת הזמיר אסור, ל"ח מ"א: (א) לרק. אפלו בתחנינים שלאחר התפלה אסור, דכל זמן שלא פסע ה"ל כעומד לפני המלך⁽²⁾, מ"א:

משנה ברורה

שערי אומרים⁽¹⁾ "כשם שמקדישים אותו בשמי מרום⁽¹⁹⁾ וכי'":
א (א) כשהוא מתפלל. בפריימגדים פתב דהוא הדין בשעת קריאת שמעו⁽¹⁾ ופסוקי דזמירה: (ב) לא יאחז וכי'. ובדיעבד (ג) אין צריך לחזר ולהתפלל, (ג) אם לא שידע שעל-ידייזה לא כיון ב"אבות". ומטר הש"ץ להחזיק הספר-תורה⁽²⁾ בידו בשבת כשואמר "יקום פרקן⁽³⁾", דכיון שבגנתו או להתפלל על לומדי-תורה על-כן מחזיק הספר-תורה בידו ולא לשם שמירה, והוי כמו לולב⁽⁴⁾ בזמנו⁽⁵⁾, (א) וכן מטר להחזיק בשעה שמברכים החדש⁽⁶⁾: (ג) ולא ספר וכי'. והוא הדין (ד) כל ספרים שלנו: (ד) קערה מלאה. שלבו עליה שלא ישפך ממנה; ובספין, שלא יפל לארץ ויתקע בגולו; ובמעות, שלא יתפזרו, (ה) ואף אם הם צוררין טריד שפא יאכדו, אם לא שאוחזן באפן דליכא למחש שפא יאכדו. וכתב בברכיי"וסף, דהוא הדין דאסור להושיב תינוק לפניו בשעת תפלה: (ה) ומעות וכפר וכי'. ודוקא הני, שאם יפלו יש בהם הפסד או יזיקו לו, (ו) אבל שארי דברים מטר לאחז. ויש אומרים דהני לאו דוקא⁽⁷⁾, אלא ארקה דמלתא נקט, והוא הדין שאין לטל שום דבר בידו בשעת התפלה⁽⁸⁾, וכן הסכים הט"ז: (ו) מפני שלבו וכי'. צריך עיון אם מטר לקח תפלין וספר-תורה בידו היכא דמתברא מפני גנבים, דאפשר דהתיירו לו [פמ"ג]: (ז) מטר לאחז וכי'. נפל ספר על הארץ ואינו יכול לכוון, (ו) מטר להגביהו⁽⁹⁾ כשיסיים הברכה שהוא עומד בה, (ח) ואי לאו הכי לא יפסיק, וכל-שכן שאין לקרין באצבע וכי'צא בשעת תפלה. אם התחיל להתפלל שמונה-עשרה ונתבלבל⁽¹⁰⁾, מטר לילך⁽¹¹⁾ למקום הנדוע⁽¹²⁾ לקח משם סדורו⁽¹³⁾ [ח"א]: **ב** (ח) לא יתזיר אחריו. מפני שמתריד. וכתב ט"ז, דהוא הדין דיש לזהר למי שמתפלל מתוך הסדור, שיירשם תחלה כל המקומות שצריך להתפלל באותו תפלה ולא יחפש אחריהם בשעה שמתפלל, כי יפסיק על-ידייזה ולא יכון נפה; וכן כתב בברכיי"וסף שכן נוהגין רבים מאנשי מעשה כשרוצין לומר תפלה מתדשת כגון "עגנו", או כגון "ותודיענו" כשחל יום-טוב במוציא-שבת: (ט) להתפלל מתוכו. ונמצא (ט) באחרונים, שאף בתזוורת הש"ץ נכון הוא שיהיה הסדור פתוח לפניו, להיות אגזיו פקוחות על מה שאומר הש"ץ:

באר הגולה

סעיף כג. אף לפי מה שכתבו האחרונים בשם הוזהר דצריך להצעים עיניו בשעת תפלה, נראה שהוזהר הקדוש חולק בזה על תלמודא דידן, עין שם. ובחיי-אדם כ"ל כב דין יא משמע, דעקר האסור אף לפי הוזהר הוא דוקא כשמתפלל בעיניו הפתוחות או בשאר דברים, אבל אם עיניו למטה כלפי ארץ ואין מוכן אז להסתפל בדבר אחר, לכלי עצמא שרי [שהרי חיי-אדם שם כתב "מקרים עליו מלאך המות" והוא מזהר הקדוש], ולא פליגי כלל; ומפל מקום להתחלה נכון להחמיר לצעם עיניו כדי שלא יסתבל בדבר אחר:

א (א) לפהק מתוך אגס. הוא הדין (ב) דבגהוק מתוך אגס ליכא אסורא⁽¹⁾, ומה דלא נקטו, אפשר משום (ג) דבו ליכא חיובא להניח ידו, שאין פתיחת פיו רב בל-כף, וגם הוא לזמן מועט מאד, מה שאין כן בפהוק: (ב) סנטרו. הינו לחי התחתון. וחנינים העושים כן בשעת הזמיר (ג) מטר, לפי שאינם מתכנינים לגסות אלא להנעים את הקול, אבל שלא בשעת הזמיר אסור: **ב** (ג) לרק. (ד) וכל שאסור בתוך התפלה אסור אפלו בתחנינים שלאחר התפלה, (ה) דכל זמן שלא פסע הוי לה כעומד לפני המלך⁽²⁾: (ד) אי אפשר לו וכי'. כגון שיצטער בזה ויהיה טרוד בתפלתו⁽³⁾:

שער הציון

(ב) ט"ז ופרי תדש וש"א, דלא כב"ח" (ב) ט"ז, ונראה לי דבזה יחזר אף בזמנו שאם לא יאחזם יכון: (א) מחצית-השקל: (ז) הגר"א: (ח) מגן-אבורים עין שם: (ו) מגן-אברהם ומאמר-מרדכי: (ו) ספר חסידים ומגן-אברהם: (ח) פריימגדים: (ט) של"ה ובאר היטב: (ב) גמרא: (ג) כן מצדד הפריימגדים והמאמר-מרדכי: (א) מגן-אברהם: (ז) חיי-אדם: (ח) מגן-אברהם: (ו) מגן-אברהם:

מילואים

הַלְבוֹת תְּפִלָּה סִימָן צד

המשך מעמוד 254

לסמוך עצמו, משום שסמיכה כשיבה, ומשמע שסמיכה מועטת שאין דינה כשיבה מותרת, וכמו שביאר לקמן (סי' תרו"ק י' ובשעה"צ שם סי' ח) לענין סמיכה בשעת ידיו, שסמיכה נקראת כשיבה רק באופן שאם ינטל הדבר שעליו נסמך יפול הסומך, ומשמע מדבריו שסמיכה מועטת מותרת. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב סי' קד]

שְׂיִכֵּל לְכֹהֵן בְּעִמְדָה עַל־יְדֵי סְמִיכָה, יַעֲשֶׂה כְּפִי²⁵.

25) והיינו אפילו סמיכה כזו שאם ינטל הדבר שנשען עליו יפול, מ"מ יש לה עדיפות על פני תפילה במיזש, וכן משמע לקמן סי' קמ"א סי' ק"ד ובשעה"צ שם סי' ק"ד, וכן בביה"ל סי' תרצ"א ד"ה אבל.

[משנ"ב סי' קו]

דִּהְיִינוּ שְׂלָא עֲבָר זְמַנָּה²⁶.

26) אמנם לעיל (סי' פט סי' מ"ב) כתב, שאם משער שעד שיגיע למחוז חפצו לא יעבור זמן תפילה, ימתין ולא יתפלל בשעת הנסיעה כשיבה, וצריך לומר שכאן מדובר שחשב שלא יוכל להתפלל בעמידה עד שיעבור זמן תפילה, ואחר כך ראה שנשאר לו זמן.

ס"ד) שהציבור צריך לעמוד בה, כתב השולחן שלמה (שם ס"ד) שיכול להישען באופן שאם ינטל הדבר שנשען עליו, הוא ישאר לעמוד ולא יפול.

24) שכתב (שם סי' ק"א-ד) לענין הקורא בתורה, שאסורה לו אפילו סמיכה מועטת, דהיינו שאם ינטל הדבר שעליו נשען לא יפול, אולם כשאינו יכול בלא זה, כגון שהוא בעל בשר, חולה או זקן, מותר לסמוך עצמו סמיכה מועטת, ואם אינו יכול לעמוד גם כך, מותר לו גם לסמוך בסמיכה גמורה, ובדיעבד בכל אופן יצא ידי חובה.

וכן לענין ישיבה בתוך ד' אמותיו של המתפלל (בשו"ע לקמן סי' קב סי' א ובמשנ"ב שם סי' ק"א), כתב שאסורה כל סמיכה, אלא שבמקום הרחק יש להקל. אמנם לענין עמידה בהלל (בשו"ע לקמן סי' תכ"ב סי' ז, ובביה"ל שם ד"ה מעומד) וכן לענין תקיעת שופר (בשו"ע לקמן סי' תקפ"ה סי' א ובמשנ"ב שם סי' ק"ב) כתב שאף שאסור לו גם לסמוך עצמו, מ"מ סמיכה מועטת, דהיינו שאם ינטל הדבר שעליו נסמך לא יפול, מותרת.

וכן לענין עמידת הכהנים בברכת כהנים (לקמן סי' קכ"ח סי' נ"א) ולענין עמידה כשספר תורה עובר (לקמן סי' קמ"ו סי' י"ז) כתב שאסור גם

הַלְבוֹת תְּפִלָּה סִימָן צד צה

המשך מעמוד קכח

[משנ"ב סי' ק"ז]

וְהַלֵּל כְּמִנְהַג הַמְּקוֹס¹⁴ וכו', שְׂפִינְחוּ זְרוּעוֹתֵיכֶם עַל לְבָבְכֶם, וְקִנִּיתֶם עַל שְׂמֵאלֵיכֶם¹⁵.

14) ולכן בני אדם שקשה להם להתפלל אם מניחים ידיהם זו על זו, כתב הערוך השלחן (סי' צ"א סי' ז) שיכולים לתת ידיהם על סטענדר וכדו', וכל אחד יעשה כפי שטוב לו להתפלל, וכן נהגו החזו"א והגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ג עמ' רז) להתפלל כשידיהם על הסטענדר.

15) וטעם הדבר נתבאר בדרכי משה (אות ג) שהוא כדי להגביר את מידת הרחמים על מידת הדין, ולפי טעם זה, כתב הגר"ח קניבסקי (קונטרס איש איטר [הנרפס בסוף מסכת ציצית ותפילין] אות כ) שבאיטר יד הולכים אחרי ימין ושמאל דעלמא.

[משנ"ב סי' ק"ח]

וַיֵּשׁ לְהַתְנוּעֵעַ בְּשַׁעַת תְּפִלָּה מְשׁוּם¹⁶ כֵּל עֲצָמָי תְּאִמְרָנָה¹⁷.

16) וכן כתב הרמ"א לעיל (סי' מח). אמנם, במשנ"ב שם (סי' ה) כתב שיש חולקים ואומרים שאין להתנועע בתפילה [מלבד בפסוקי דומרה וברכות קריאת שמע ותלמוד תורה], וסיים ש"מ"מ גם המג"א שהוא בין החולקים, סובר שידעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, וצריך לעשות לפי מה שמועיל יותר לכוננו.

ולהתנועע באופן שהגוף עומד על עומדו ומנענע רק את ראשו לצדדים, כתב (שם) שאין לעשות כן, כי הוא דרך גאווה.

17) ואם יודע שזה מפריע לשכניו לתפילה, כתב בספר יוסף אומץ (סי' לה) שלא יתנועע.

ס"ז) כתב שיותר טוב שלא לעמוד בו, כדי להראות שאינו רוצה לצאת בזה ידי חובת תפילה, ועל כל פנים לא יעמוד כשפניו אל הקיר, מפני שאם יעשה כן נראה כמתפלל תפילת שמונה עשרה.

10) וכן את עיניו ואזניו, כתב הערוך השלחן (סי' צ"ב סי' ד) שיש לנקות, וגם את שערות ראשו, אם הן מבלבלות יסדרן כתיקונן כעומד לפני המלך.

[משנ"ב סי' ק"ח]

עֵינַי לְעֵיל סִימָן צ' סְעִיף־קָטָן ח' בְּמִשְׁנֵה בְּרוּךְ¹¹.

11) שהביא שהמג"א (סי' ד) הקשה שכאן כתב השו"ע שצריך להתפלל כשעיניו כלפי מטה, ואילו לעיל (סי' צ"ד) כתב שצריך שיהיו חלונות בבית הכנסת כדי שיתפלל כנגדם, ותיירץ על זה המג"א שצריך להתפלל כשעיניו כלפי מטה, אלא שאם התבטל כוונתו באמצע התפילה ישא עיניו לשמים לעורר הכוונה, וכאן הביא תירוץ נוסף בשם הב"ח, וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב סי' ק"ח]

וּבְקִרְטָא לְהַרְיִים קוֹל וְכַדְמָה¹² וכו', אֵף אִם מְתַפְּלֵל בְּסִדּוּר וְעֵינָיו פְּקִיחוֹת קְדֵי לְרֵאוֹת בּוֹ¹³.

12) ובטעם הדבר כתב לעיל (סי' נו סי' ה), שלא ירים את קולו כדי שלא יתלוצצו עליו בני אדם ויגרום להם חטא.

13) ובגודל מעלת התפילה מתוך הסידור, ראה מה שכתבנו לעיל סי' צג סי' ב.